

Hans Egede

Af stud. theol. Kristian S. Holm

Historisk baggrund

Norge var på Egedes tid underlagt det danske styre. I midten af det 17. årh. var enevældet blevet indført. Statskirken havde kongen som øverste myndighed.

Hans Egede voksede op i en brydningstid, særlig på det teologiske område. Ortodoksien havde i det meste af 1600-tallet stort set været enerådende i Danmark-Norge. Den lagde så stor vægt på læren, at det førte til underkendelse af forskellen mellem tro og lære. Tro blev til en antagelse af kirkens lære som sandhed, hvilket medførte fanatisme overfor anderledes tænkende. Teologien gik for det meste op i troslære og ordstrid. Man havde således kun ringe sans for det humane, hvilket førte til ligegyldighed over for almueundervisningen, udover hvad man mente kunne tjene gudsfrygten. Kristendommen betragtedes som eneste dannelsesmiddel.

Det var denne teologi Hans Egede (HE) mødte i sin ungdom. Selvom den ortodokse teologi beholdt sin magt langt ind i 1700-tallet, så var der noget nyt på vej omkring århundredskiftet, nemlig pietismen. Den kom til Danmark sydfra gennem religiøse vækkelser og pietistisk litteratur. For pietismen var spørgsmålet om religiøs vished afgørende, men modsat ortodoksien, der ville knytte visheden til den objektive lære, bygget på den ufejlbarlige Bibel, søgte pietismen, uden i og for sig at rokke ved det overleverede system, vishedens inderste grund i den religiøse oplevelse.

Biografi frem til 1721

Hans Poulsen Egede blev født d. 31/1 1686 på Hindø i Nordland. Moderen var fra Nordland og faderen var præstesøn fra Vester Egede (deraf navnet) på Sydsjælland.

H.E. var den ældste af en børneflokk på fem. Der var trange kår i hjemmet. Faderen var ofte henvist til at søge det daglige brød ved jagt og fiskeri. Kun ved den største sparsommelighed og stræbsomhed lykkedes det at skaffe brød på bordet.

Opvæksten under disse trange kår, hvor hverdagen var en kamp for eksistens, har sikkert, sammen med det barske nordlandske klima, været med til at skabe H.E.'s stærke og seje natur.

Efter at have fået en alvorlig kristelig opdragelse i den ældre ortodoksis ånd begyndte han som 18-årig sit teologiske studium i København i 1704. Allerede efter 1½ år afsluttedes studiet med et rosende vidnesbyrd for flid og hurtighed.

I 1707 fik han et kapellanembede på Vågø, en af Lofotøerne. I de 10 år han var på Vågø, mødte han mange problemer og megen modstand, men var samtidig meget afholdt. Hans forkyndelse indeholdt både varme og inderlighed.

Det var her E.'s missionstanker begyndte at vokse frem og antage form, hvilket vi skal omtale senere. Her skal blot nævnes hans skrivelser angående denne sag. To gange skrev han til biskoppen i Trondheim og Bergen. Kongen fik også et udførligt forslag angående: »de hedenske Grønlænderes omvendelse«. Han udgav også et forsvar for sine missionsplaner, og senere udsendte han et flammende opråb. Der kom dog stadig kun ringe og til dels negative reaktioner. Til sidste søgte han sin afsked for personligt at kunne tale sin sag i både Bergen og København.

I 3 år søgte E. så uden et fast levebrød at kæmpe for sin sag: at bringe evangeliet til Grønland. Endelig lykkedes det i 1720 med megen besvær og efter megen spot og håan at få stiftet Det Bergenske Compagni. Det skulle stå for sejlads og handel med grønlænderne. I 1721 indløb så den kgl. udnævnelse af E. til missionær på Grønland med 300 rdl. i årlig gage og 200 rdl. i udrustningshjælp. 3. maj 1721 stod skibet »Håbet« med familien Egede ombord ud af Bergens havn.

Lad os nu gå lidt tilbage tidsmæssigt og se nærmere på baggrunden for E.'s missionskald og udviklingen af hans missionssyn.

Inspiration til missionssynet

Efter at have været i sit embede et års tid, hændte der noget med den 22-årige nordlandspræst, som fik betydning for hele hans senere livsforløb. En aften, han gik for sig selv i stuen, kom tankerne pludselig til ham, at han i »Norges beskrivelse« havde læst, at der på Grønland var kristne samt kirker og klostre. De af E.'s bekendte, der havde besejlet Grønland, havde dog ikke erfaret noget af dette, tværtimod. Det var særlig oplysningen om, at befolkningen havde været kristen, der vakte E.'s interesse og skabte lysten til at bringe dem evangeliet. Disse tanker var den første inspiration til hans senere indsats på Grønland. De mange problemer i præsteembedet har sikkert også styrket E.'s længslen efter at komme til Grønland.

Det, der imidlertid fik den afgørende betydning for missionskaldet og -synet, var det grundige studium af Bibelen og pietistisk litteratur.

Afklaring i missionssynet

Pietismens betydning for E. kommer tydeligst til udtryk i det forslag, han sendte til kongen i 1711. Her citerer han ofte Gerber, Spener og Müller. Ved hjælp af disse går han imod ortodoksiens syn på mission - det syn han mødte i sin studietid, nemlig at missionsbefalingen kun gjaldt apostlene. Når hedningerne ikke har Guds ord i dag, så er det fordi, de har mistet det igen, ikke fordi Gud har undladt at kalde dem, derfor er vi i dag ikke forpligtet til at drive mission.

E. nægter ikke ortodoksiens syn på Rom. 10,18 og Kol. 1,6 og 23, at apostlene har forkyndt for alle hedninger, men han mener, det afgørende er, at hedningerne ikke har taget imod det, hvilket han

begrunder fra Rom. 10,16, hvor det siges, at de ikke adlød evangeliet. Sammen med Müller hævder han ud fra Rom. 11,25f: "Hedningerne er endnu ikke fuldtalligt gået ind..." det pietistiske syn, at apostlene nok har forkyndt for hele verden, men det udelukker ikke, at Gud vil kalde igen.

Skal Guds rige udbredes, så skal evangeliet forkyndes igen, for troen kommer af det, som høres jvf. Rom 10,17. Det betyder, at den kristne kirke må sende nogen for at forkynde for hedningerne. Kirken har altså almindelig missionspligt. For E. er mission kort sagt: forkyndelse af evangeliet. Denne Gudgivne opgave kan ingen unddrage sig, den gælder alle Kristi lemmer. Ingen kan være en kristen og ikke føre sjæle til Kristus.

At E. i 1711 kunne kæmpe for et så afklaret missionssyn, var noget enestående. For det første, fordi afklaringen er sket over et kort tidsrum. I løbet af 2-3 år har han skaffet sig oplysninger om Grønland, har overvejet missionens berettigelse ud fra Bibelen og litteraturen af både ortodoks og pietistisk observans, og har vundet stor selvstændighed i sit opgør med ortodoksiens missionssyn og i tilegnelsen af missionsimpulser fra pietismen. At alt dette har fundet sted ved siden af præstegerningen, vidner om et intenst arbejde.

For det andet, fordi han ikke har mødt påvirkning fra andre konkrete missionsforetagender. Missionskollegiet var endnu ikke dannet. Den store debat om Trankebarmissionen fandt sted mellem 1715-18. Brødremenigheden, der senere skulle gå ind i arbejdet på Grønland, var endnu ikke stiftet. Tommas Westens lappemission var heller ikke begyndt.

Dette viser, at E. var én af de første missionsforkæmpere indenfor den lutherske kirke i brydningstiden mellem ortodoksien og pietismen. Den unge Egedes missionssyn har haft betydning langt ud over Grønlands-missionen, ja, det har endda været grundlæggende for senere missionsvirksomhed ud fra både Norge og Danmark.

Kaldsbevidsthed

Når E. i løbet af forholdsvis kort tid kom frem til et så afklaret missionssyn og kæmpede så ihærdigt for det, må en væsentlig del af årsagen hertil findes i hans indre kaldsbevidsthed.

Trods omgivet af massiv modstand fra næsten alle sider kunne E. ikke opgive den indre tilskyndelse, der var lagt ned i hans sind. I forslaget til kongen 1711 taler han med forsigtighed om sit kald og mener ikke at have noget ekstraordinært kald fra Gud, men har en uimodståelig tilskyndelse til missionsarbejdet. Tilskyndelsen opmuntrer ham så til at søge en menneskelig kaldelse. Indirekte siger han hermed, at han er fuldt overbevist om sit indre kald fra Gud. Han søger blot at få dette bekræftet af et ydre kald fra mennesker. Ved en senere lejlighed giver han udtryk for, at ingen kristen skal tolke denne indre tilskyndelse til at fremme Guds sag på anden måde end et gyldigt kald fra Guds side. En kaldsbevidsthed, der var enestående i hans samtid.

At ville forlade sit kald (livsopgave) for at rejse ud som missionær på baggrund af et direkte kald fra Gud uden kaldelse fra en kirkelig myndighed blev både af mange ortodokse og pietister, ja selv af mange missionsforkæmpere betragtet som sværmeri. Her kommer E.'s selvstændighed igen til udtryk, idet han tager afstand fra ovennævnte holdning. E. gør således op med sine egne støtter, nemlig Gerber og Müller. E. er altså meget radikal i sit kaldssyn i forhold til samtiden. Det indre kald fra Gud sætter han over det ydre kald fra den kirkelige myndighed. Dette viste han i praksis bl.a. ved i 1718 at opsiges sit embede. De efterfølgende 3 år i Bergen havde han kun denne ene grund at stå på: Gud har kaldet mig til at drive mission på Grønland - viger jeg uden om, så er jeg ulydig mod Gud. Han stod nu uden udsigt til det daglige brød til sig og sine. I sandhed en kaldsbevidsthed, der pløjer sig igennem alle betænkeligheder og hindringer, al håb og spot, al modstand.

Missionsindsatsen på Grønland

E. var på Grønland fra 1721-36 uden orlov, og hans indsats var så stor, at vi her kun kan omtale nogle hovedlinjer. Det første store problem, E. mødte, var sproget. Han havde ganske vist inden afrejsen fået en ordliste med oversættelse af 400 ord. Men at have lært nogle gloser er langt fra det samme som at kunne forstå og tale et sprog. Der fandtes jo ingen andre hjælpemidler. Det tog da også 6-7 år, inden han var i stand til at føre en nogenlunde normal samtale med grønlænderne.

E. kunne selvsagt ikke vente så længe med at missionere, derfor opstod der også af og til misforståelser p.g.a. sproget. Det vigtigste missionsmiddel var undervisningen, hvor han ved hjælp af bibelske billeder, som den ældste søn Poul tegnede, søgte at forklare hovedindholdet i Bibelens budskab.

E. var kgl. udnævnt som missionær, men samtidig var han af Det Bergenske Compagni sat til at stå for handel med grønlænderne. Denne handel var nødvendig som finansiel baggrund for missionsarbejdet. Handelsopgaven førte E. rundt på mange lange og ofte farlige rejser, men han forspildte ikke nogen chancer til at undervise de grønlændere, han mødte. Heller ingen kom på besøg på den danske koloni uden at få ord med på vejen.

E. var utrættelig med undervisningen og i sin hjælpsomhed. Ofte havde han trods plads- og proviantmangel flere grønlandske familier boende på kolonien for at hjælpe dem i deres legemlige nød. Samtidig kunne han også have en eller flere drenge boende der for at kunne undervise dem både i kristendom og dansk og regning, alt imens han selv søgte at lære mere grønlandsk. Tanken var også, at disse drenge en dag skulle kunne undervise og forkynde evangeliet for deres egne.

Missionsarbejdet mødte mange skuffelser fra både Det Bergenske Compagni, kongehuset og grønlænderne, men det var som om, intet formåede at slå E. ud. Selv ikke koppepidemien, hvor over et par tusinde døde - også mange af koloniens folk. Gertrud og Hans Egede gjorde her et selvopofrende arbejde. De var utrættelige i at hjælpe de syge og døende grønlændere, men ved mangt et dødsleje erfarede de, at evangeliet havde slået dybe rødder. Gertrud fik et fysisk knæk under epidemien, som hun aldrig kom over. Hun døde året efter i 1735. Det følgende år forlod E. Grønland.

Resume

I de 15 år, familien E. var på Grønland, har mange hundrede - måske flere tusinde - hørt evangeliet, og mange blev døbt. E. har vist en utrolig ihærdighed i sin indsats for at bringe evangeliet til grønlænderne. Hans kaldsbevidsthed blev ført ud i livet til fulde. Hans indsats står som et lysende eksempel, der kalder på efterfølgelse. På det missionsteologiske område var han en enestående foregangsmand. Han ventede ingen ekstraordinær oplevelse, men tog tilskyndelsen til arbejdet og det, at han så behovet, som et konkret kald fra Gud. Denne nøgterne holdning kan og bør vi lære meget af i dag.